

EVALUATION OF IMPORTANCE OF FOREIGN BREEDS HORSES ON CZECH WARM-BLOODED HORSE

ZHODNOCENÍ VÝZNAMU ZAHRANIČNÍCH PLEMEN KONÍ VE ŠLECHTĚNÍ ČESKÉHO TEPLOKREVNÍKA

Krčová S., Jiskrová I.

Department of Animal Breeding, Faculty of Agronomy, Mendel University of Agriculture and Forestry in Brno, Zemědělská 1, 613 00, Brno, Czech Republic

E-mail: xkrcova@mendelu.cz , jiskrova@mendelu.cz

ABSTRACT

The aim of this work was the evaluation of influence of selected foreign horse breeds on the Czech Warmblood. Breeds are the Hannoverian, the Holstein, the Oldenburg, the Westphalian and the German Warmblood. For statistical evaluation we used the sport outcomes that were expressed by PPB rate (average helping points). This rate is based on the gained penal points in the competition and counted with the help of matrix that takes into account the difficulty of the competition in a form of helping points. Gained results were worked out with the method of GLM. With a method of manifold comparison we set the differences between breed, sex, and age groups. It is clear from the results that the statistical decisive is the difference among the breed, where the highest value of PPB (5.0007) is reached by group D100 (the offspring of Hannoverian horse parents), the biggest group among the breed (27.02%) is H50 (one of the parents is the Holstein horse). In evaluating the difference between the sexes the highest PPB value is present in stallions (4.0120) and the biggest group are the mares (47.72%). In looking at the differences among the age groups of horses the highest PPB (3.8530) is present in group 5 (eight years old) and the most represented group in the competition (17.53) is group 7 (ten to thirteen years old horses).

Key words: horses, the Hannoverian horse, the Holstein horse, the Westphalian horse, the Oldenburg horse, German warmblood, the Czech Warmblood, jumping performance

ÚVOD

Chov koní má v českých zemích bohatou tradici. Vyvíjel se, obdobně jako v jiných státech, pod vlivem místních hospodářsko, politických podmínek s dlouhodobým zaměřením na vojenskou potřebu, dopravu a poštovní služby, ceremoniál a v menší míře na zemědělství (Štencl, 1976).

Na území České republiky byly původně chovány 2 odlišné typy teplokrevníků. Tažný typ v Čechách ovlivnili především importovaní oldenburští plemeni a jejich potomstvo a na vývoji ušlechtilého moravského teplokrevníka se naopak podíleli polokrevníci rakouskouherských hřebčínů Radovec a Piber (Misař, 2005). Moravský chov měl úplně odlišný charakter než chov český. Odlišný vývoj chovu koní na Moravě a v Čechách byl také předurčen mentálními faktory moravských chovatelů. Ti vyžadovali koně ušlechtilé, chodivé a s výbornou mechanikou pohybu. Temperament a výkonnost koní byly odrazem odbornosti chovatelů (Hošák, 2005)

Na počátku 20. stol. vzrůstaly nároky jezdeckých, dělostřeleckých a vozatajských útvarů na doplnění a rozšíření početních stavů koní v souvislosti s blížícím se válečným konfliktem (Misař, 2004).

Do konce 50. let 20. století byl u nás kůň nepostradatelnou tažnou silou zejména v zemědělství, které stále požadovalo vedle chladnokrevníka co nejmohutnějšího teplokrevníka, téměř výhradně s jednostrannou užitkovostí tažného koně. Teprve v pozdějších letech nastává rozmach jezdeckého sportu a typová přestavba českého teplokrevníka (Misař a Jiskrová, 2001).

Od druhé polovině 60. let až do období 70. let byla vyvinuta snaha o typovou a tvarovou přeměnu dosavadního rázu českého teplokrevníka, včetně korigování fundamentu a zlepšení tělesných rozměrů odpovídajících náročnějším podmínkám pro zápisy do plemenných knih. Největším producentem jezdeckých koní na export byl v tomto období SPÚ Albertovec, který již svým původním posláním jako bývalý vojenský hřebčín byl určen pro produkci sportovních koní (Hošák, 1966).

V 70. až 90. letech minulého století postupně sílil vliv hřebců trakénských a hřebců ostatních německých plemen a posléze hřebců francouzské a holandské provenience. V tomto období se v Čechách a na Moravě vytváří postupně genově nesourodá populace teplokrevných koní s názvem český teplokrevník. Tento název je pro celou zmíněnou populaci teplokrevných koní v ČR používán od roku 1971 (Hošák, 2005).

Snaha šlechtit českého teplokrevníka na sportovní výkonnost zesílila až v několika posledních letech. Ta byla mimo jiné podmíněna skutečností, že český teplokrevný chov není schopný v mezinárodním měřítku konkurovat zahraničním plemenům sportovních koní, která jsou na sportovní výkonnost speciálně šlechtěna desítky let. Navíc v tomto období došlo k administrativnímu vyčlenění čtyř samostatných plemen (český teplokrevník, moravský teplokrevník, slovenský teplokrevník, kůň Kinský). Převody všech čtyř plemen jsou vzájemně

provázané a plemeno český teplokrevník zůstává i v současné době nejpočetnější (Misař a Jiskrová, 2001).

MATERIÁL A METODIKA

Při šlechtění je rozhodující výběr plemenných zvířat podle schopnosti přenášet své vlastnosti na potomstvo, tedy podle výkonnosti potomstva. *Přehled o sportovní výkonnosti koní v ČR* obsahuje vybrané výsledky kontroly dědičnosti. Výsledky jsou zpracovávány z klasických soutěží, které lze využít pro výpočet kontroly dědičnosti. Systém hodnocení sportovní výkonnosti koní v ČR vypracovala Pellarová (1986). Toto hodnocení vychází z kritéria trestních bodů získaných ve sportovních soutěžích, které jsou pomocí matice zahrnující stupeň obtížnosti soutěže převedeny na pomocné body. Ty se dále přepočítávají na jeden start koně.

Celkově jsme za sledované období shromáždily 3279 údajů.

O každém koni jsme zaznamenali následující údaje:

Hlavní údaje - Plemenná skupina	Pomocné údaje - Jméno koně
Rok startu	Otec
Pohlaví	Matka
Rok narození	Otec matky
Věk při startu	Země původu
PPB	

Třídění dle pohlaví:

- 1 - hřebci
- 2 – klisny
- 3 – valaši

Třídění podle věku:

Soubor jsme rozčlenili dle věku v daném roce startu.

- 1 – čtyřletí koně
- 2 – pětiletí koně
- 3 – šestiletí koně
- 4 – sedmiletí koně
- 5 – osmiletí koně
- 6 – devítiletí koně
- 7 – desetiletí koně
- 8 – jedenáctí a dvanáctiletí koně
- 9 – třináctí a víceletí koně

Data byla statisticky zpracována pomocí lineárního modelu GLM ve statistickém programu UNISTAT 5.1.

Modelová rovnice:

$$y_{ijklm} = \mu + p_i + s_j + r_k + v_l + e_{ijklm}, \text{ kde:}$$

y_{ijklm} – sledovaný efekt

μ – celkový průměr souboru

p_i – pevný efekt i-tého plemene

s_j – pevný efekt j-tého pohlaví

r_k – pevný efekt k-tého roku startu

v_l – pevný efekt l-tého věku při startu

e_{ijklm} – náhodný efekt

Pomocí metody mnohonásobného porovnání Sheffe interval jsme mohli stanovit rozdíly mezi jednotlivými sledovanými efekty – plemennými skupinami, pohlavím a skupinami dle věku.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Na základě statistického zpracování za sledované období let 2003–2006 jsme zjistili statisticky průkazné rozdíly u 58 hodnot faktoru plemene. Ze získaných údajů v tabulce č. 1 vyplývá, že největší hodnotu PPB vykazuje skupiny Han100 (5,0191) a naopak nejmenší hodnotu skupina W25 (1,6255).

Tab. 1 Výsledky následného testování jednotlivých plemen dle PPB

Skupina	Příp.	Průměr	W25	G50	G25	Han50	W50	H50	H25	Han25	W100	G100	H100	O100	Han100
W25	22	1,6255									*		*	*	*
G50	173	2,4894								*	*		*	*	*
G25	196	2,5919									*		*	*	*
Han50	707	2,8829									*		*	*	*
W50	155	3,0431											*	*	*
H50	880	3,0767											*	*	*
H25	62	3,1052											*	*	*
Han25	265	3,5215		*									*	*	*
W100	83	4,1002	*	*	*	*									
G100	26	4,1804													
H100	359	4,6004	*	*	*	*	*	*	*	*					
O100	135	4,8146	*	*	*	*	*	*	*	*					
Han100	216	5,0191	*	*	*	*	*	*	*	*					

Výsledky tabulky č.1 dokladují převahu hannoverských koní importovaných do ČR. Skupinu, která má nejvyšší průměr PPB (5,0191), představují potomci F1 generace, kde otec i

matka jsou plemene hannoverský kůň. Dle mého názoru je to zapříčiněno skutečností, že většina koní v této skupině Han100 je importována z Německa, kde je prověřen jejich sportovní potenciál v náročných výkonnostních zkouškách a v následné sportovní kariéře. Další možností je, že někteří chovatelé uvědoměle vybírají rodičovské páry podobného plemenného základu. Pokud se podíváme na ostatní plemenné skupiny, které mají vysoký průměr PPB, jedná se rovněž o koně, kteří k nám byli dovezeni ze zahraničí a působí v našem chovu nebo jezdeckém sportu. Také v těchto případech se jedná o cílené importy sportovních koní.

Následující tabulka č. 2 uvádí procentické zastoupení jednotlivých plemenných skupin ve skokových soutěžích v ČR. Údaje v tabulce dokládají největší počet startujících koní skupiny H50 (26,84%). To dokládá převažující trend posledních let, kdy převažuje mezi českými jezdci i chovateli obliba holštýnských koní.

V České republice se na šlechtění podílí podstatnou měrou německá plemena. Nejpočetnějším plemenem v základním souboru je plemeno holštýnské. Intenzivním šlechtěním se u tohoto plemene docílilo poměrně tvrdé konstituce s vynikající mechanikou pohybu a skokovými schopnostmi, které se velmi dobře projevily u potomků ČT. Naproti tomu, je oldenburské plemeno zastoupeno v počtu 4,12%, ale jeho hodnota PPB (4,8146) je na druhém místě. Tento výsledek dokazuje, že oldenburský kůň má velmi dobré skokové schopnosti.

Tab. 2 Početní zastoupení startů jednotlivých plemenných skupin

Pořadí	Plemenná skupina	Příp.	%	PPB
1.	W25	22	0,67	1,6255
2.	G50	173	5,28	2,4894
3.	G25	196	5,98	2,5919
4.	Han50	707	21,56	2,8829
5.	W50	155	4,73	3,0431
6.	H50	880	26,84	3,0767
7.	H25	62	1,89	3,1052
8.	Han25	265	8,08	3,5215
9.	W100	83	2,53	4,1002
10.	G100	26	0,79	4,1804
11.	H100	359	10,95	4,6004
12.	O100	135	4,12	4,8146
13.	Han100	216	6,59	5,0191

Tabulka č. 3 přináší výsledky srovnání sledovaných koní podle pohlaví a tabulka č. 4 početní zastoupení jednotlivých pohlaví v databázi.

Tab. 3 Statistické porovnání podle pohlaví

Skupina	Příp.	Průměr	Valaši	Klisny	Hřebci
Valaši	1157	3,1695			*
Klisny	1556	3,3241			*
Hřebci	566	4,0862	*	*	

(* - statisticky průkazný rozdíl)

Podle tabulky č. 3 vykazuje pohlaví statisticky průkazný rozdíl ve čtyřech případech. Statisticky průkazně nejvýkonnější skupinou jsou hřebci, mezi výkonností klisen a valachů je poměrně malý rozdíl bez prokázané statistické významnosti. Přesto klisny vykazují mírně vyšší výkonnost podle průměru PPB.

Tab. 4 Procentické zastoupení pohlaví

Skupina	Příp.	%	Průměr	Valaši	Klisny	Hřebci
Valaši	1157	35,29	3,1695			*
Klisny	1556	47,45	3,3241			*
Hřebci	566	17,26	4,0862	*	*	

Z údajů tabulky č. 4 zjišťujeme, že nejméně početnou skupinou jsou hřebci (17,26%). Pokud se u hřebce projeví předpokládané skokové vlohy a výborný charakter, je nadále využíván ve sportu a zároveň působí jako plemeník. Majitel a trenér koně se mohou společně dohodnout na způsobu připouštění a na délce trvání připouštěcí sezóny. Postupně hřebec může navyšovat vlastní skokovou výkonnost a prokazovat své kvality. Hřebce, který neprokáže kvalitu svého původu a sportovní schopnost, je rozumnější vykastrovat a ke sportovním účelům využívat jako valacha. Nejpočetnější skupinu představují klisny (47,45%). To dokazuje, že stále velké množství chovatelů zastává názor, že pro samotného chovatele je důležitější kvalitní klisna s prověřenou sportovní výkonností, která bude produkovat potomstvo, jenž udělá svému chovateli „jméno“. Novodobým trendem se stává zapouštění klisen metodou inseminace, kdy si každý majitel nebo chovatel může z katalogů nabízejících hřebců vybrat hřebce dle svých představ, nároků a požadavků. Důsledkem toho se stává vlastnictví hřebců pro účely plemenitby pro malé subjekty nerentabilní a neefektivní.

Tabulka č. 6 ukazuje statisticky průkazný rozdíl mezi jednotlivými kategoriemi věku vyskytující se v 18 případech a dokládá nejvyšší výkonnost skupiny osmiletých koní. Tato skutečnost je znázorněna v grafu č. 1. Tyto výsledky dokazují, že skokoví koně jsou ve věku 8 let dostatečně vyzrálí a připravení k výkonům ve skokovém sportu.

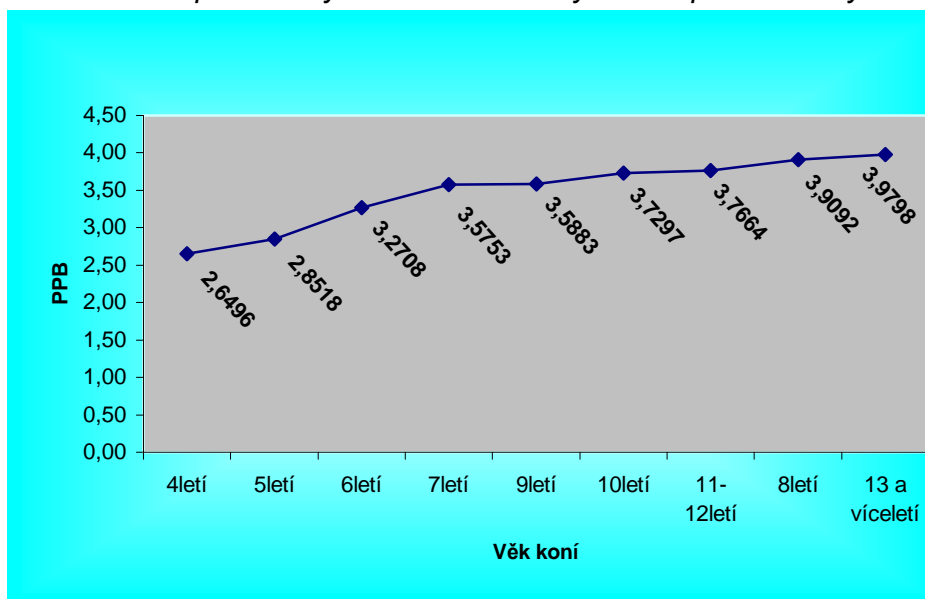
Tab. 6 Výsledky statistického porovnání PPB podle věku koní

Skupina	Příp.	Průměr	4letí	5letí	6letí	7letí	9letí	10letí	11-12letí	8letí	13 a víceletí
4letí	353	2,6496				*	*	*	*	*	*
5letí	533	2,8518				*	*	*	*	*	*
6letí	493	3,2708								*	
7letí	490	3,5753	*	*							
9letí	324	3,5883	*	*							
10letí	266	3,7297	*	*							
11-12letí	256	3,7664	*	*							
8letí	440	3,9092	*	*	*						
13 a víceletí	124	3,9798	*	*							

(* - statisticky průkazný rozdíl)

Údaje této tabulky dokladují nejvyšší účast ve skokových soutěžích u věkové skupiny pětiletých koní. Nejméně početná skupina startujících koní je třinácti a víceletí koně.

Graf 1 Znárodnění sportovní výkonnosti sledovaných koní podle věkových kategorií

Výsledky hodnot PPB dokazují, že skokoví koně jsou ve věku 13 a více let dostatečně vyžralí a připravení k výkonům ve skokovém sportu.

ZÁVĚR

Podle pořadí průměru PPB jsme zjistili, že na prvních pěti místech jsou potomci rodičů převážně narozených v Německu. Výsledky našeho sledování přínos zahraničních plemen pro chov a šlechtění českého teplokrevníka potvrzují. Na konci minulého století se stal ČT „otevřenou populací“ pro řadu evropských plemen.

Pokud se týká uplatnění německých plemen v českém chovu z hlediska početního zastoupení, nejvíce se uplatňuje holštýnský kůň. Naproti tomu nejmenší skupinou jsou potomci plemene ČT, kde otec matky je plemene westfálský kůň. Je to poměrně mladé plemeno, které je velmi blízké hannoverskému koni. Plemeno se dnes využívá především pro korekci skokových vlastností ČT.

Převládající zastoupení klisen oproti nejméně početné skupině hřebců je patrné i z výsledků pro celkový soubor. Využívání temperamentních plemenných hřebců, kteří neprojevili své schopnosti a nejsou perspektivními plemeníky, je pro jezdce a ošetřovatele nebezpečné. Z tohoto důvodu je výhodnější zařazovat do sportu valachy.

Posledním sledovaným efektem byl věk koní ve sportovních soutěžích. Zjistili jsme, že s narůstajícím věkem a intenzitou využití roste i výkonnost koně, která na základě získaných dat nabývá vrcholu ve věku 13 a více let (Skupina 9).

K této skupině se řadí koně, kteří v ČR startují na nejvyšších soutěžích (VC, MČR) a v zahraničí reprezentují ČR v jedné z nejnáročnějších soutěží (CSIO, PN, GP). Je nutné však podotknout, co si většina majitelů a trenérů skokových koní neuvědomuje, či si nechce uvědomit, že fyzická dospělost koní je dosažena zhruba ve věku $5\frac{1}{2}$ roku a u německých plemen to může být o něco později. Prostředkem sloužícím k prověřování výkonnosti a stupňování, případně zachování její úrovně jsou výkonnostní zkoušky koní. Tyto požadavky se prověřují pomocí skokových soutěží KMK (Kriterium mladých koní) pro 4leté, 5leté a 6leté hřebce a klisny. Jednotlivé soutěže jsou dle věku odstupňovány. Z toho plyne, že kůň začne intenzivně pracovat a účastnit se skokových soutěží dříve, než fyzicky dospěje. Většina trenérů a jezdců klade příliš mnoho nepřiměřeného úsilí a tlaku, aby jeho „svěřenec“ dosáhl co nejrychleji a nejkvalitněji výborných výsledků bez ohledu na vlastní potřeby vývinu koně.

LITERATURA

Dušek, J., Misař, D., Müller, Z., Navrátil, J., Rakman, J., Tluchoř, J., Žlumov, P. (1999): Chov koní. Praha, Brázda, 352 s.

Dušek, J. (1987): Hodnocení hannoverského plemeníka Dietwarda II podle prvního ročníku jeho potomstva. Studijní informace o chovu koní, č. 15, s. 1-52.

Hošák, S. (2005): Moravský teplokrevník. Jezdeckví, roč. 53, č. 12, s. 55.

Hošák, S. (1966): Rozbor celkového stavu produkce sportovních koní. Státní závěrečná práce, Vysoká škola zemědělská, 66s.

Lerche, F., (1951): Hlavní plemenici Státního hřebčína v Kladrubech n.L. v letech 1918-1948 jako podklad teplokrevného chovu koní v ČSR. Praha, Brázda 264 s.

Misař D., Jiskrová I., (2001): Chov a šlechtění koní. Brno, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 170 s.

Misař, D. (2004): Vojenský hřebčín Hostouň a jeho vliv na šlechtění jezdeckých koní. Jezdeckví , č. 6, s. 28-30.

Pellarová, A., Dyková, Z., Teplý, V., Moravec, S.,(2003): Přehled o sportovních koních ČR. Slatiňany, VSCHK, 260 s.

Pellarová, A., Dyková, Z., Teplý, V., Moravec, S., (2004),: Přehled o sportovních koních ČR. Slatiňany, VSCHK 258 s.

Pellarová, A., Dyková, Z., Teplý, V., Moravec, S., (2005): Přehled o sportovních koních ČR. Slatiňany, VSCHK, 258 s.

Pellarová, A., Dyková, Z., Teplý, V., Moravec, S., (2006): Přehled o sportovních koních ČR. Slatiňany, VSCHK, 264 s.

Štencl, F., (1976),: Vývoj chovu koní u nás I.díl, Pardubice, Ústav veterinární osvěty, 151 s.

Štencl, F.: (1977) Vývoj chovu koní u nás II.díl, Pardubice, Ústav veterinární osvěty, 201 s.